Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Tou ... Gr?goriou episkopu Neokaisareias tou Thaumatourgou peri psuch?s.

https://hdl.handle.net/1874/379697

Gesnerus in Bibliotheca. De Anima liber ad Tatianum, extat apud Diegum Hurtadum, Venetiis. Claruit anno Domini 240.

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου ἐπισκόπου Νεοκαισαρείας τοῦ θαυματουργοῦ· περὶ ψυχῆς·

Τὸν περὶ ψυχῆς σοι λόγον ἐκέλευσας ἡ μὲν θαυμά-
σιε Τατιανὲ μετ' ἐντέχνων ἀποδείξεως διαχα-
ράξας ἡμᾶς ἀποστεῖλαι· καὶ τοῦτον ἠξίους ποιῆσαι,
μὴ ταῖς τῶν γραφῶν μαρτυρίαις χρησάμενος·
ὅπερ [illegible] καὶ τοῖς [illegible] φέρειν ἐθέλουσιν
ἀληθὴς τυγχάνει διδασκαλίας πᾶσαν τὸν ἀτίμου
λογισμοῦ [illegible] ἔφησε γὰρ μὲ
πρὸς τινὰς ἑαυτοῦ πληροφορίαν τοῦ τοῦ ἐστι ζητῆ-
σαι παιδευομένος ἢ [illegible] ταῖς θείαις προσανέχειν
γραφαῖς καὶ παραδόσεσι· καὶ μὴ προφάσει ἀτίμου
δοκεῖσθαι λόγου τὴν διάνοιαν· ἀλλ' οἱ πρὸς ἅμα
προπέτειαν τῶν γὰρ δόξων ἡμῶν μὲν· οἱ πεί-
θεσθαι ταῖς γραφαῖς οὐκ ἀνέχονται· δεῖ μὲ τινί
[illegible] τοῖς ἀληθέσι τῶν τοιού-
των λόγων ταφερῶν ταῖ δι' ὃ [illegible] ἀκοῦ-
σαι [illegible] προκατέχθη [illegible]
[illegible] ἀφέροι τῆς τοιαῦτα δὲ καὶ
τα [illegible] λόγων ἀλλὰ τὴν [illegible] περὶ καὶ
[illegible] ἀμοίαν· καὶ γὰρ οἱ [illegible]
[illegible] ταῦτα ὡς τὸ κοινὸν [illegible] τιθέ-
μαι· τὸ δὲ ἔλαττον τοῦ δοκοῦντος [illegible]
ρῆσθαι [illegible] καὶ ἀποκεκ-
[illegible] τι τῇ προσοικειότη-
φιλίαν [illegible] ταῦτ' οὖν ὡς [illegible]

Μετὰ [illegible] πρὸ
τελεῶ [illegible] τὸν λόγον τάξει
[illegible] χρησάμενος· ἢ [illegible] καὶ οἱ περὶ

ταῦτα δ' ἡμῖν οἱ ἐχρήσαντο τὸ πρὸς τοῖς ἐσοπτρισμὸ
μορφὴν ἐπεὶ μὴ ἐθέλομεν ταῦτα· προσώπον μὲν ἡμῶν οὐδ'
Πάντων τῶν ὑποθέσεων καὶ ἐπὶ μικρὸν τῇ ἐσωτερικῇ φύσει
ἡ ψυχὴ καταλαμβάνεσθαι ἔοικε ταῖς, ἀλλ' αὐτὴν δείκνυ-
ται ὑπὸ λεγόντων ἐκ τοῦ ζῆν, ἀσώματα ψυχῆς· καὶ
σωματικός· ἀλλὰ τοῦ τοιοῦ ἀκολούθως, ἀσώμα-
τος εἰ μὴ ἀσώματος ἔοικε ταύτῃ ἢ αὐτῇ, ἢ σύνθετος·
εἰ ἐν αὐτῇ ἰσοθέρμητη, καὶ ἀθάνατος· τελευταῖον
δὲ ἀλογικὴ ἢ ἄλλος· ταῦτα περὶ καλεῖται δὴ
τῶν περὶ ψυχῆς ζητήσεων ἐξ ἧς θέλομεν ἰσοκύ-
κλους ταύτας ἀνὰ μέσον αὐτῶν τῶν ἰδιότητα
χαρακτηρίζειν ἀποδείξεσι δὲ πρὸς τὴν
τῶν δέ τε καθ' ἑκάστου μὴ ἀμφισβητεῖν· ταῖς κοι-
ναῖς χρησόμεθα ἐννοίαις· αἳ τὸ ἀξιόπιστον
τὸ ἐκ χρόνου πεπεισμέναι, μαρτυρεῖν πέφυκε·
συνισταμένας δὲ χάριν καὶ τοῦ χρόνου προμηθεί-
ας τοῖς πρὸς τὸ ἀναγκαῖον τοῦ ζητουμένου ἔχουσι
τὴν ἀπόδειξιν ταῖς μὲν χρησόμεθα συλλογισ-
μοῖς· ὁ προσωπικῶς τε καὶ ἀπὸ πρέπει κατὰ
τὸν κατανοούμενον, ἑτοιμότατον τὴν δ'
ἢ μὴ ἐμποιεῖν πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων
ἀνάγκην· ἀρξόμεθα οὖν τοῦ πρώτου ζητήματος:
ὅτι τὸ καταληπτικὸν κριτήριον τῆς ψυχῆς
Πάντα τὰ ὄντα ἢ αἰσθήσει ἢ νοήσει
καταλαμβάνεται· καὶ τὸ μὲν αἰσθήσει ὑπο-
πίπτον, ἰκανὴν ἀπόδειξιν ἔχει τὴν αἴσθησιν·
ἅμα γὰρ τῇ προσβολῇ καὶ τὴν φαντασίαν
ἐμποιεῖ τοῦ ὑποκειμένου· τὸ δὲ νοήσει κατα-
λαμβανόμενον, οὐκ ἐξ αὐτοῦ ἀλλ' ἐκ τῶν ἐμ-

γειῶν γνωρίζεται. ἡ τοίνυν ψυχὴ ἀθεώρητος οὖσα
δι' ἑαυτῆς, ἐκ τῶν ἰδίων ἀποτελεσμάτων ἀκολούθως
γνωσθήσεται.

βʹ εἰ ἔστι ψυχή

Πᾶν σῶμα κινούμενον, ἢ ἔξωθεν, ἢ ἔνδο-
θεν κινεῖται· καὶ ὅτι ἔξωθεν μὲν οὐ κινεῖται,
δῆλον ἐκ τοῦ μήτε ὠθούμενον μήτε ἑλκόμενον
κινεῖσθαι ὡς τὰ ἄψυχα· καὶ ἔνδοθεν δὲ πά-
λιν κινούμενον, οὐ φυσικῶς κινεῖται ὡς τὸ πῦρ·
ἐκεῖνο μὲν οὐ παύεται τοῦ κινεῖσθαι, ἕως ὅσου
ἐστὶ πῦρ· τὸ δὲ σῶμα νεκρὸν γενόμενον
ἀκίνητον σῶμα ἐστίν· οὐκοῦν ἄρα μήτε ἔξωθεν
κινεῖται ὡς τὰ ἄψυχα· μήτε φυσικῶς ὡς τὸ
πῦρ, ὑπὸ ψυχῆς κινεῖται τῆς καὶ τὸ ζῆν αὐτῷ
παρεχούσης· εἰ τοίνυν τῷ σώματι ἡ μὲν
ἡ ψυχὴ δείκνυται τὸ ζῆν παρέχουσα, ἐπιγνωστέα
καθ' ἑαυτὴν ἡ ψυχὴ ἐκ τῶν ἐνεργειῶν γνωριζομένη.

γʹ εἰ οὐσία ἐστὶν ἡ ψυχή

Ὅτι μὲν οὖν οὐσία ἐστὶν ἡ ψυχὴ δείκνυται οὕτως·
πρῶτον μὲν ὅτι ὁ τῆς οὐσίας ὅρος καὶ ἐπ'
αὐτῆς ἀρμοδίως λεχθείη· ὅρος δὲ οὗτος·
οὐσία ἐστὶ τὸ ταυτὸν καὶ ἓν ἀριθμῷ, τῶν ἐναν-
τίων παραμένον δεκτικόν· ὅτι ἡ ψυχὴ
φύσιν τὴν ἰδίαν ἀφίστασθαι μὴ ἐξισταμένη τὰ
ἐναντία δέχεται παρὰ μέρος· ὥσπερ ἐστὶ
δῆλον· δικαιοσύνη γὰρ καὶ ἀδικία· ἀνδρία
τε καὶ δειλία· σωφροσύνη τε καὶ ἀκολασία· ἃ
ἐν αὐτῇ θεωρεῖται· ἐναντία ὄντα· εἰ τοίνυν
ἴδιον μὲν οὐσίας τό, τῶν ἐναντίων εἶναι κατὰ
μέρος δεκτικόν, δείκνυται δὲ ἡ ψυχὴ τοῦτον

ἐπιδεχομένη τὸν ὅρον, οὐκ ἂν ἄρα ἡ ψυχή· ἔστω τὰ
καὶ τοῦ σώματος ὄντος, καὶ τῆς ψυχῆς
οὔσης σῶμα καὶ ἀνάγκη· οὐδὲ γὰρ οἷόν τε τὸ ποιοῦν
ὁμοιοῦν σώματι οὐσίαν· τὸ δὲ ζωτικὸν ὁμοούσιον·
σῶμα ἐστὶ καὶ τὸ μικτὸν τοῦ ὄντος αἰσθητόν φήσειεν
σῶμα· ἡ ψυχὴ τῷ ἐμῷ ἐστὶν ἔχον καὶ
ὅ, ἄνευ τοῦ σώματος μὴ δύναται ... ἐκείνου
σώματι ... ὡς εἴπομεν:—

εἰ ἀσώματος ἡ ψυχή

Ὅτι ἐν σώματι ἡμῶν ἐστὶν ἡ ψυχή, ἀποχρώντως ἐδεί-
χθη· δεῖ τοίνυν εἰδέναι πῶς ἐστὶν ἐν σώματι·
εἰ μὲν παράκειται αὐτῷ ὡς ψηφὶς ψηφῖδι, σῶ-
μα ἂν εἴη ἡ ψυχή· ὅλον δὲ τὸ σῶμα οὐκ ἐδύνατο ἂν
ἔμψυχον· μέρει γὰρ τινὶ παρακεῖσθαι· εἰ δὲ ἐμμέ-
μικται ἢ κέκραται, πολυμερὴς ἂν γένοιτο ἡ ψυχὴ
καὶ οὐχ ἁπλῆ· τοῦ δὲ τῆς ψυχῆς λόγου ἐκπιπτο-
μένου· τὸ γὰρ πολυμερὲς καὶ διαιρετόν, καὶ
διαλυτόν· τὸ δὲ διαλυτόν, σύνθετον· τριχῆ δὲ
διαστατὸν τὸ σῶμα· σῶμα δὲ σώματι προσ-
τιθέμενον, ὄγκον ἐμποιεῖ· ἡ δὲ ψυχὴ ἐν σώ-
ματι οὖσα, ὄγκον οὐ ποιεῖ, ἀλλὰ μᾶλλον ζωοποιεῖ·
οὐκ ἄρα σῶμα ἡ ψυχή, ἀλλὰ ἀσώματος·
ἔτι εἰ σῶμά ἐστιν ἡ ψυχή, καὶ τὰς ποιότητας
αἰσθητὰς ἔχει καὶ τρέφεσθαι· ἀλλ' εἰ καὶ τρέφεται,
οὐ σωματικῶς τρέφεται ὡς τὸ σῶμα, ἀλλ' ἀσω-
μάτως· λόγοις γὰρ τρέφεται· οὔτε τὰς ποιό-
τητας αἰσθητὰς ἔχει· οὐ γὰρ ὁρᾶται οὔτε δι-
καιοσύνη οὔτε ἀνδρεία οὔτε τῶν τοιούτων οὐ-
δέν· τῆς δὲ ψυχῆς αἱ ποιότητες αὗται· οὐκ ἔστιν

οὐκ ἂν σῶμα· ἀσώματος ἄρα· Ἔτι πᾶσα δ' ἡ σω-
ματικὴ οὐσία ἢ ἔμψυχος ἢ ἄψυχος διαιρεῖται·
ἢ τοιαύτας ἂν οἱ σῶμα τὴν ψυχὴν λέγοντες· εἰ ἔμ-
ψυχον αὐτὴν λέγουσι μὴ ἄψυχον· Ἔτι ἅπαν σῶμα
αὔξεσθαι καὶ πεπαῦσθαι καὶ ἐσχηματίσθαι· οὐδὲν
δὲ τούτων ἐπὶ τῆς ψυχῆς θεωρεῖται· οὐκ ἄρα σῶ-
μα ἡ ψυχή·— Ὅτι ἁπλῆ ἡ ψυχή:
Δείκνυται τοίνυν ὡς ἁπλῆ ἡ ψυχή· ὅλως μὲν μάλιστα ἀ-
σώματος ἀποδέδεικται· εἰ γὰρ σῶμα οὐκ ἔστι· σῶμα
δὲ πᾶν, σύνθετόν ἐστι· τὸ δὲ συγκείμενον ἐκ μερῶν
σύγκειται· οὐκ ἂν οὐδὲ πολυμερὴς ἔσται· ἀσώματος
δὲ οὖσα· ἁπλῆ ἐστίν· ἐπεὶ δὴ καὶ ἀσύνθετος καὶ ἀμερής:—
Ὅτι δὲ ἀθάνατος ἡ μόνη ἡ ψυχή:
Ἀκολουθεῖν οἶμαι δεῖν τῷ ἁπλῷ τὸ ἀθάνατον·
καὶ ὅπως, ἄκουσον· οὐδὲν τῶν ὄντων αὐτὸ ἑαυτοῦ
φθαρτικόν ἐστιν· ἐπεὶ οὐκ ἂν οὐδὲ ἐξ ἀρχῆς συνέ-
στη· τὰ γὰρ φθειρόμενα, ἐκ τῶν ἐναντίων φθεί-
ρεται· διὸ πᾶν φθειρόμενον, διαλυτόν· τὸ δὲ δι-
αλυτόν, σύνθετον· τὸ δὲ σύνθετον, πολυμερές· τὸ
δὲ ἐκ μερῶν συγκείμενον, δηλονότι ἐκ διαφόρων
συγκεῖται μερῶν· τὸ δὲ διάφορον, οὐ ταὐτόν· οὐ-
κοῦν ἡ ψυχὴ ἁπλῆ οὖσα καὶ μὴ ἐκ διαφόρων συγκει-
μένη μερῶν ἀσύνθετος καὶ ἄλυτος οὖσα, διὰ τοῦ-
το καὶ ἄφθαρτος καὶ ἀθάνατός ἐστιν:—
Ἔτι πᾶν τὸ ἐκ τινὸς κινούμενον οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ ἔχον
τὸ κινητικὸν ἀλλ' ἐκ τοῦ κινοῦντος τοσοῦτον δια-
μένει ὅσον ὑπὸ τῆς ἐνεργούσης βραβεύεται ἀμέσως·
ἐπειδὰν δὲ παύσηται τὸ ἐνεργοῦν· διαλείπει
καὶ τὸ ἔξωθεν ἔχον τὴν κίνησιν· ὥσπερ ψυχή.

τὸ ἀγκίνητον οὖσα· οὐδέποτε τοῦ ἅμα διαλείπειν·
ἀκολουθεῖ γὰρ τῷ αὐτοκινήτῳ, τὸ ἀεικίνητον
ἅμα· τὸ δὲ ἀεικίνητον, ἀναίτιον ἐστι· τὸ δὲ
ἀναίτιον, ἀτελεύτητον· τὸ δὲ ἀτελεύτητον,
ἄφθαρτον· τὸ δὲ ἄφθαρτον, ἀθάνατον· ἡ τοίνυν
ψυχὴ αὐτοκίνητος οὖσα, ὡς ἀνωτέρω ἐδείχθη,
ἐστὶν ἄφθαρτος καὶ ἀθάνατος κατὰ τὸν προ-
τεθέντα συλλογισμόν:—

Ἔτι παρὰ τὸ ὑπὸ τῆς ἰδίας κακίας μὴ φθειρόμενον,
ἄφθαρτόν ἐστι· τὸ δὲ κακὸν τῷ καλῷ ἐναντίον· διὸ
καὶ φθαρτικόν ἐστιν αὐτοῦ· οὐ δὴ γὰρ ὑγρότης ἐστὶ
σώματος κακία, ἀλλὰ νόσος καὶ πάθη καὶ θάνατος·
ψυχῆς δὲ ἀρετή· κάλλος· σωφροσύνη· ἀνδρεία· εὐστάθεια·
ἡ τοίνυν ψυχὴ ὑπὸ τῆς ἰδίας κακίας οὐ φθεί-
ρεται· κακία δὲ ψυχῆς, δειλία ἀκολασία φθόνος
καὶ τὰ παραπλήσια· ταῦτα δὲ πάντα οὐκ ἀ-
φαιρεῖται αὐτῆς τὸ ζῆν καὶ τὸ κινεῖσθαι· ἀ-
θάνατος ἄρα ἐστίν:— ἐλεγκτικὴ ἡ μὴ τύχη:

Ὅτι μείζων ἡ ἀνάγκη ἢ ἡ τύχη ἐκ τούτων ἄν τις δη-
λώσει· καὶ πρῶτον μὲν ἐκ τοῦ τὰς τέχνας χρη-
σίμους οὔσας τῷ βίῳ, ἀνάγκῃ ἀρκεῖσθαι· οὐδὲ γὰρ
ἀπολέσθαι καὶ τὸ τυχὸν ποιεῖ πόσον δεῖ πράγματα τὰς
τέχνας· ἔπειτα μὲν δὲ ἀεὶ ἐργάζεται καὶ ἀμφότερα ταῦτα
τῷ βίῳ ἀποδείξῃ· ἡ τοίνυν αἱ τέχναι συντε-
λοῦσι πρὸς τὸ χρήσιμον τῷ βίῳ· τὸ δὲ χρήσιμον,
ἐπαινετόν· τὸ δὲ ἐπαινετόν, γνώριμα ἀγαθόν·
τύχης δὲ ἀρχὴ μὲν αὕτη, ἀλλ' ἀνάγκῃ ἄρα ἡ μείζων ἡ τύχη·
ἔπειτα ἐκ τοῦ πάσας ἀθλοῦσι καὶ μὴ καρπὸν
εἶναι πρὸς τὴν τῶν πραγμάτων κατάληψιν·

γῆ, ταύτῃ γὰρ διαφέρει καὶ τῶν αἰσθητικῶν·
ἔδειξεν ἄρα γυμνὴν ψυχήν :—

Διὰ τί λέγεται μοναχὸς ὁ μοναχός :—

Ὡς μόνος ὁμιλῶν θ(ε)ῷ· καὶ κατὰ λέξιν ἀθάνατος· καὶ ἀσώματος· καὶ μὴ ἐπίγειον τὴν βασιλείαν ἔχων· ἤγουν, ὁ ζῶν ἀτίμως δυνάμεως· καὶ φυλάττων τὰς ἐν(τολὰς) αὐτοῦ· καὶ τὸν πλησίον ἀγαπῶν, ὡς ἑαυτόν. Κατὰ τὴν τοῦ κ(υρίο)υ φωνὴν λέγοντος· ἐὰν τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσητε μενεῖτε ἐν τῇ ἀγάπῃ μου· καὶ πάλιν· ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις. ὁ πάντων μὲν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν χειρὶ τοῦ θ(εο)ῦ· μηδέποτε καταφρονῶν τοῦ πλησίον αὐτοῦ· καρδίαν γὰρ συντετριμμένην· καὶ τεταπεινωμένην ὁ θ(εὸ)ς οὐκ ἐξουδενώσει· ὅσον θλιβόμενος ἐπὶ τῇ τοῦ πλησίον ἁμαρτίᾳ· ὑπὲρ τῶν καὶ τὰς ἰδίας ἁμαρτίας· καὶ χαιρόμενος ἐπὶ τῇ τοῦ πλησίον εὐφροσύνῃ· καὶ μὴ φθόνῳ φερόμενος καὶ τὴν κοινὴν ὡς ἐπὶ τῇ τούτων εὐδαιμονίᾳ· ὁ ἐν πραΰτητι διδασκόμενος καὶ παιδεύων τοὺς ἀντιδιατιθεμένους· ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀεί· καὶ διὰ τὴν δικαιοσύνην τοῦ θ(εο)ῦ ἐργαζόμενος· οὗτος γὰρ τηρήσας καὶ τὸ καθαρὸν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ἔσται καὶ ποιμὴν ἐλθὼν εἰς τοὺς ἐχθροὺς πάσχει ἔλεον· καὶ ὑπὲρ τῶν κατὰ θ(εὸ)ν ἐρημίᾳ σχολὴν διδοὺς ἑαυτῷ ἀγωνιζόμενος κληθῆναι υἱὸς θ(εο)ῦ· διὰ ταύτην τὴν ἐργασίαν· εἰ δὲ καὶ ὑβριζόμενος καὶ κατηγορούμενος· καὶ διωκόμενος καὶ ἀποθνήσκων ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης τοῦ θ(εο)ῦ· καὶ τῆς ὁμολο-